

článok bol uverejnený vo štvrťročníku Beňušan č. 4/2019

Pátranie po predkoch alebo ako si zostaviť rodokmeň

V škole na hodinách dejepisu sme sa učili o svetových aj slovenských dejinách. Ale aj každá rodina má svoju vlastnú históriu. Určite si už väčšina z Vás položila otázku, kto boli moji predkovia, ako sa volali, kde a ako žili, aké boli ich osudy? Niektorých z nich poznáte osobne, ďalších už len z rozprávania a o ešte vzdialenejších už zväčša neviete nič. Ale je tu možnosť, ako sa to dá zistiť.

Na prehľadné zakreslenie príbuzenských vzťahov medzi predkami a príbuznými navzájom slúžia schémy – rodokmene. Vyzerajú ako stromy, kde z jedného kmeňa postupne vyrastajú konáre, ktoré sa ďalej rozvetvujú na halúzky, preto sa používa aj pomenovanie rodostromy.

Skúmaním histórie rodov a s tým súvisiacim zostavovaním rodokmeňov sa zaoberá osobitná veda – genealógia, ktorá rozlišuje 3 základné typy zobrazenia príbuzenských vzťahov. Najbežnejšou schémou je rodokmeň v užšom zmysle slova, ktorý je zobrazením rodu len v mužskej línii. Zjednodušene je to zostavovanie príbuznosti na základe spoločného priezviska, ktoré dedia synovia po otcoch. Teda pozornosť sa venuje len potomkom synov, pretože potomkovia dcér sú už súčasťou iných rodov. Zložitejším typom je tzv. rozrod. Je podobný rodokmeňu, ale tu sa už hľadajú a zobrazujú všetci potomkovia vybranej osoby, teda aj potomkovia dcér; je to vlastne spojenie viacerých rodokmeňov na základe príbuznosti. Je to náročnejšie, pretože tu sa už vyskytujú viaceré priezviská (dcéry a ich deti preberajú nové priezvisko po manželoch a otcoch) a v každej generácii pribúda oveľa viac členov. Takýto rozrod sa dá zostaviť len pre niekoľko generácií, potom je už neprehľadný. Ako príklad uvádzam, že napr. Ján Faško Manoš z Filipova (1874-1953) s manželkou Annou Ličkovou majú až do súčasnosti v 5. generáciách asi 147 potomkov (to je rozrod), ale z toho len 80 osôb je v mužskej línii (to je rodokmeň).

Ján Faško Manoš s manželkou Annou Ličkovou (foto poskytol I. Faško)

Tretím typom zobrazenia je tzv. vývod. Je to hľadanie len priamych predkov vybranej osoby, pričom ich počet v každej generácii je presne určený. Rozrod na rozdiel od predchádzajúcich schém začína v súčasnosti a ide do minulosti. V prvej generácii je len jedna skúmaná osoba, v druhej generácii sú to jej rodičia (2 osoby), v tretej generácii jej starí rodičia (4 osoby), vo štvrtej generácii jej prastarí rodičia (8 osôb) a tak ďalej, až kým máme informácie.

Prvú fázu pátrania je potrebné začať vo vlastnej rodine. Treba sa pýtať najbližších aj vzdialenejších príbuzných a známych na predkov, ktorých si pamätajú alebo majú o nich nejaké informácie. Tak isto treba zhromaždiť rôzne dokumenty (rodné či sobášne listy, dedičské rozhodnutia, listy, rodinne kroniky, fotoalbumy a pod.), ktoré máte doma a pochodiť cintoríny s hrobmi predkov, kde sa tiež dajú nájsť konkrétne informácie. Touto metódou sa dá zväčša vypracovať rodokmeň zo 4 – 5 generácií, až po prastarých rodičov. Ideálne je získať niektorý konkrétny dátum spred roka 1895.

Po hľadaní vo vlastnej rodine nastáva druhá náročnejšia fáza, pátranie v matričných záznamoch. Matrika sú knihy, ktoré slúžia na evidenciu osôb (v minulosti pre cirkevné potreby, neskôr aj pre potreby štátu). V závislosti od druhu matriky a obdobia, v ktorom boli vedené, sa do nich zapisovali údaje o narodených (pokrstených), sobášených a zomrelých osobách – dátumy a miesta, partneri, rodičia, krstní rodičia, svedkovia, vek, stav, povolanie, bydlisko, vierovyznanie a pod. Do roku 1895 existovali len cirkevné matriky, od toho roku štát zaviedol aj civilné matriky. Až do súčasnosti sa vedú oba druhy dokumentov, pričom komplexnejšie sú tie civilné.

Cirkevné matriky spravidla spred roka 1895 uchovávajú v štátnych archívoch, novšie sú stále na príslušnej fare. Najstaršie civilné matriky zo začiatku 20. storočia sa postupne presúvajú do okresných archívov, novšie sú na matričných úradoch v obciach. Matriky v archívoch sú prístupné verejnosti a možno ich tam študovať; na farách a matričných úradoch je prípadné štúdium matrik obmedzené. Väčšina cirkevných matrik (ale aj mnohé iné databázy) je už v súčasnosti zverejnená aj na internete. Možno ich nájsť na stránke www.familysearch.org. Tu ich po jednoduchej registrácii možno študovať a to buď vyhľadávaním cez indexy (je to možné len pri narodeniach - krstoch) alebo študovaním matriky stránku po stránke.

Naši predkovia z Beňuša (ale aj z Braväcova a Bacúcha) sú zapísaní v cirkevnej katolíckej matrike farnosti Beňuš, údaje z nej z rokov 1786 až 1895 sú prístupné v Štátnom archíve v B. Bystrici alebo na vyššie spomínanej stránke na internete; novšie záznamy sú na farskom úrade v Beňuši. Civilné matriky Beňuša z rokov 1895 až 1906 sú už prístupné v Štátnom archíve, pobočka B. Bystrica; novšie údaje sú na matričnom úrade v Beňuši. V beňušských cirkevných aj civilných matrikách sa teda dajú dopátrať naši predkovia spred 230 rokov. Ak však nežili len na Beňuši, tak v tom prípade treba bádanie rozšíriť aj o matriky iných obcí.

Kto by chcel po svojich predkoch pátrať ešte ďalej do minulosti, musí začať študovať breznianske katolícke matriky, kde sa pred rokom 1786 zapisovali aj obyvatelia Beňuša. Tieto matriky sú vedené už od roku 1656 a sú rovnako prístupné v archíve v B. Bystrici alebo na internete.

Pri štúdiu matrik by som chcel upozorniť aj na možné problémy. Matriky Beňuša a Brezna sú písané zväčša po latinsky, v niektorých obdobiach po maďarsky a len výnimočne aj po slovensky. Treba si dávať pozor na niekedy ťažšie čitateľný text, zmeny priezvisk z rôznych dôvodov, používanie prezývok, ale aj na chybné alebo nepresné údaje. Hlavne v novšom období pomáhajú v matrike zapísané prímená a čiastočne aj čísla domov, podľa ktorých sa dajú rozlíšiť osoby s rovnakým menom. Pri krstoch sú významnou pomocou na rozlíšenie mená krstných rodičov, ktorí sú zvyčajne pri súrodencoch rovnakí. Údaje, hlavne staršie, netreba brať za stopercentne správne, čím ďalej do minulosti, tým môžu byť údaje nepresnejšie a hlavne matriky sú stručnejšie.

Ak by ste stále nemali dosť, môžete siahnuť aj po iných zdrojoch. V prípade Beňuša sú to napr. sčítania lesných robotníkov (1710, 1804 až 1813) alebo farníkov (1821-1824), ktoré možno vhodne skombinovať s matrikami; tieto dokumenty sú rovnako uložené v archívoch, farské záznamy sú vo farskej kronike na beňušskej fare. Iné údaje, aj o súčasných vzdialených príbuzných, možno získať na internete v databázach katastra nehnuteľností, v telefónnych zoznamoch, obchodných registroch, databázach niektorých cintorínov, zoznamoch vystaňovalcov, sociálnych sieťach, internetových diskusiách alebo stránkach o rodokmeňoch a v rôznych iných dokumentoch prístupných na internete.

Po získaní väčšieho množstva údajov je už potrebné tieto nejako evidovať a usporiadať. Na to slúžia rôzne genealogické programy, kde sa zadávajú informácie o jednotlivých osobách a ktoré potom umožňujú vytvárať rôzne prehľady, rodokmene a hľadať príbuzenské väzby. Informácie o nich možno nájsť na internete.

Koho to zaujíma, môže sa pustiť do pátrania po svojich predkoch sám. Čo sa týka priamo Beňuša, ja mám spracované všetky rodiny Faškovcov a čiastočne aj niektoré príbuzné rody a prípadným záujemcom môžem poradiť (bfasko@gmail.com). Kto nechce pátrať sám alebo na to nemá čas, existujú jednotlivci alebo aj firmy, ktoré za úhradu rodokmeň zostavia.

Naši predkovia na Beňuši boli zväčša jednoduchí lesní robotníci, ale pri pátraní sa môžu objaviť aj nečakané zistenia alebo prekvapenia. S trochou šťastia a s veľkou trpezlivosťou sa pri našich beňušských predkoch dá dopátrať až do druhej polovice 17. storočia, čo už predstavuje slušných 10 až 12 generácií predkov.

Dobrou možnosťou na začatie bádania v histórii vlastného rodu môže byť aj tento Vianočný čas, keď sa členovia rodiny spolu stretávajú a pri dlhých zimných večeroch sa naskytne príležitosť na oživenie spomienok na svojich predkov.

Braňo Faško od Kristiánov